

Епске народне песме старијих времена о Марку Краљевићу

Народна епска песма *Марко њије уз рамазан вино*

► ПРИСТУП КЊИЖЕВНОМ ДЕЛУ

Из ранијег школовања познајете многе народне епске песме о Краљевићу Марку. Такође вам је позната Маркова историјска и епска биографија. Прочитајте песму *Марко њије уз рамазан вино* и обратите пажњу на то како је приказан и протумачен однос између Марка као вазала и турске власти. Запамтите уметничке чиниоце и поступке који осветљавају Марков карактер и лик.

Цар Сулеман јасак учинио:
да с' не пије уз рамазан вино,
да с' не носе зелене доламе,
да с' не пашу сабље оковане,
да с' не игра колом уз кадуне;
Марко игра колом уз кадуне,
Марко паше сабљу оковану,
Марко носи зелену доламу,
Марко пије уз рамазан вино –
још нагони оце и ације
да и они с њиме пију вино.
Иду Турци цару на парницу:
„Цар-Сулеман, и отац и мајко!
Нијеси ли јасак учинио:
да с' не пије уз рамазан вино,
да с' не носе зелене доламе,
да с' не пашу сабље оковане,
да с' не игра колом уз кадуне?
Марко игра колом уз кадуне,
Марко паше сабљу оковану,

цар Сулејман – турски султан

јасак – забрана

долама – кошуља дугих рукава

Марко Краљевић (1331– 1395) – син Вукашина Мрњавчевића; у време његовог савладарства с царем Урошем од 1366. био је „млади краљ”; после Маричке битке (1371) и очеве погибије наследио је део очеве територије с главним градом Прилепом; крунисао се и владао као турски вазал у врло тешким условима; погинуо у бици на Ровинама (против влашког војводе Мирча); по Константиноу Филозофу, Марко је прижељкивао победу хришћана, макар и сам погинуо; Маркова историјска улога не одговара његовој изузетно богатој и распрострањеној епској слави

рамазан – девети месец мухамеданске Месечеве године; током овог месеца мухамедански закон прописује верницима строг пост, уздржавање од свих телесних уживања преко дана, док се ноћи проводе у молитви и весељу

оца (хоџа) – муслимански свештеник

Иду Турци цару на парницу – иду Турци да се жале цару

► **чауш** – гласник, припадник
турске војске

диван – разговор

купа – пехар

ока – стара јединица за те-
жину

самур-калпак – крзнена капа
или шубара од посебне врсте
куне

потворише – оклеветаше, на-
бедише

кавга – свађа

дувар – зид

Марко носи зелену доламу,
Марко пије уз рамазан вино;
па му просто да сам пије вино,
већ нагони оце и ације
да и они с њиме пију вино!”
Кад је царе разумео речи,
он пошаље два своја чауша:
„Отидите, два чауша млада,
пак кажите Краљевићу Марку
да га царе на диван зазива.”
Отидоше два чауша млада.
Кад дођоше Краљевићу Марку,
али Марко под шатором пије,
пред њим купа од дванаест ока;
беседе му два чауша млада:
„Да чујеш ли, Краљевићу Марко!
Тебе царе на диван зазива,
да ти идеш цару на дивана.”
Расрди се Краљевићу Марко,
па довати ону купу с вином,
па удара царева чауша:
прште купа а прште и глава,
и проли се и крвца и вино.
Оде Марко цару на дивана,
седе цару до десна колена;
самур-калпак на очи намиче,
а буздован уза се привлачи,
бритку сабљу на крило намиче.
Беседи му царе Сулемане:
„Мој посинко, Краљевићу Марко,
та ја јесам јасак учинио:
да с’ не пије уз рамазан вино,
да с’ не носе зелене доламе,
да с’ не пашу сабље оковане,
да с’ не игра колом уз кадуне;
добри људи о злу говорише,
на јаднога Марка потворише:
да ти играш колом уз кадуне,
да ти пашеш сабљу оковану,
да ти носиш зелену доламу,
да ти пијеш уз рамазан вино,
још нагониш оце и ације
да и они с тобом пију вино!

Зашто калпак на очи намичеш?
Што л’ буздован уза се привлачиш?
Што ли сабљу на крило намичеш?”
Ал’ беседи Краљевићу Марко:
„Поочиме, царе Сулемане,
ако пијем уз рамазан вино,
ако пијем, вера ми доноси.
Ак’ нагоним оце и ације,
не може ми то образ поднети
да ја пијем, они да гледају –
нек не иду мени у меану.
Ако л’ носим зелену доламу,
млад сам јунак и доликује ми.
Ако л’ пашем сабљу оковану,
ја сам сабљу за благо купио.
Ако играм колом уз кадуне,
ја се, царе, нисам оженио –
и ти с’ царе, био неожењен.
Ако калпак на очи намичем,
чело гори, с царем се говори.
Што буздован уза се привлачим
и што сабљу на крило намичем,
ја се бојим да не буде кавге;
ако би се приметнула кавга,
тешко оном тко ј’ најближе Марка!”
Гледи царе на четири стране,
не има ли тко ближе до Марка:
ал’ код Марка нигди никог нема,
већ најближе царе Сулемане.
Цар с’ одмиче, Марко се примиче,
док дотера цара до дуvara:
цар се маша руком у цепове,
он извади стотину дуката,
па и даје Краљевићу Марку:
„Иди, Марко, те се напиј вина!”

Извор: Вук Стефановић Караџић,
Српске народне пјесме II,
Просвета, Београд, 1968.

♦ Шта је султан забранио, а како се Марко односи према султановим забранама? Пратите како се у песми уметнички ефекат остварује контрастом.

♦ Какве је обавезе подразумевао положај вазала према султану и турској царевини, а како се Марко понаша? Уочите битне појединости.

♦ Зашто Марко сматра да се турски закони на њега не односе? Шта султан чини пред расрђеним Марком? Зашто не реагује на Маркову самовољу? Документујте то стиховима.

♦ Шта Марко својим понашањем према султану посредно поручује?

♦ Којим је уметничким поступком у овој песми створен лик Марка Краљевића? Какво симболичко значење остварује?

♦ Објасните улогу градиције у Марковом монологу. Нађите стихове у овој песми који су у народу добили пословичко значење.

♦ Шта Марка чини достојанственим чак и у вазалству? Какву освету усмерену против поробљивача и насилног наметања туђинских обичаја и закона уочавате у завршници песме? Поред пркоса, има ли у Марковом понашању и подсмешљивости? Документујте.

♦ Протумачите који су колективни ставови исказани посредством Марковог самовољног, јогунастог и слободоумног лика.

УТВРЂУЈЕМО ПОЗНАТО И УСВАЈАМО НОВО ГРАДИВО

Епске песме старијих времена, песме о Краљевићу Марку – Центрипетална сила која привлачи теме и мотиве у овом тематском кругу је епски јунак Марко Краљевић. Други тематски кругови (циклуси) формиран су од песама које су груписане око значајних историјских догађаја. Тематски круг песама о Марку Краљевићу најразвијенији је и најраспрострањенији круг посвећен једном јунаку на Балкану. Марко Краљевић није само јунак српских него и македонских, словеначких и бугарских јуначких песама. Најстарије записане епске песме из овог круга потичу из XVI века. Најстарија забележена песма је бугарштица *Марко Краљевић и браћи му Андријаш* (1555). Маркова епска биографија митског јунака стварана је током векова у јуначким песмама, легендама и предањима. Маркова изузетна снага помаже му да на мегданима побеђује велике мегданције, да буде заштитник сироте раје и да исправља неправду светлим оружјем и јуначким срцем. Упркос вазалству, одан је народу и вери, непокоран, пркосан и самовољан, има многе врлине и мане. У лик јунака Краљевића Марка народна епика уградила је особености самог народа – он је оличење народног слободоумног духа. У епској биографији јунака елементи

ПОЈМОВНИК

Епска биографија – у делима народне књижевности (песмама, причама и предањима) формирана је епска биографија јунака. Она често одступа од историјских података.

Великој епској слави Краљевића Марка нису допринеле само народне епске песме, него и многа предања. Од низа културно-историјских предања сачињена је епска биографија овог великог и легендарног јунака.

фантастике имају запажено место. Она се огледа у епском портрету, јуначким атрибутима и пореклу јунака. Од изузетних епских и митских атрибута којима се одликује Марко Краљевић треба истаћи:

- порекло (отац му је краљ Вукашин; мајка Јевросима је сестра војводе Момчила, великог јунака, а Марко се „турио на ујака“; у неким песмама Маркова мајка је вила);
- физички изглед (стасит и снажан, грубог лица и мрких дугих бркова);
- чудесну снагу (остаје жив и после три године тамновања, без отварања тамнице, проверава снагу истискивањем капи воде из суве дреновине и сл.);
- опрему и одећу (на плећима ћурак од курјака, на глави капак од курјака, а изузетно и калпак и челенка, одевен у чоху и свиљу);
- чудесног коња (Шарац необичног изгледа и способности: по три копча у висину скаче, по четири добре у напредак, из копита му жива ватра сева, из ноздрва живи пламен лиже);
- оружје (бојно копље, буздован: тешка топузина, шестоперац златни, сабља димискија);
- значајне побратиме (Милош Обилић, Реља Крилатица) и посестриму (вила Равиојла);
- велике мегдане (његови противници били су Турци, Арбанаси, Арапи, Маџари, па, чак, и понеки Србин – Љутица Богдан и Реља Крилатица; чувен је мегдан са Мусом Кесеџијом).

Сви ови епски атрибути су симболи јунаштва и части и чине епски живот јунака Марка Краљевића.

Из тематског круга о Марку Краљевићу најпознатије су песме: *Марко Краљевић укида свадбарину*, *Марко Краљевић и вила*, *Марко Краљевић и Муса Кесеџија*, *Орање Краљевића Марка*, *Марко Краљевић и беј Косијадин*, *Марко ишје уз рамазан вино* и др.

➤ ТРЕБА ЗНАТИ И ОВО

Никакога Србина нема који не зна за име Марка Краљевића – Ја ћу овдје назначити оно што се слабо у пјесмама налази, него се приповједа. Приповиједа се да је Марко био много јачи од осталијех садашњијех, а јамачно и ондашњијех људи... У 72. пјесми друге књиге („Турци у Марка на слави“) пјева се да је у његовом буздовану, којим је он једном руком махао и њиме се бацао, било шездесет и шест ока; а ја сам у дјетињству гледао у Сријему у крчми манастира Крушедола гдје је Марко намолован како једном руком маторога вола држи за реп преко рамена и носи на леђима идући управо; у пјесми 67 („Марко Краљевић и Муса Кесеџија“) пјева се како је узео у руку суху дреновину „са тавана од девет година“, па кад ју је стиснуо руком, она прсла на двоје на троје и двије капље воде искочиле из ње... За његова Шарца једни приповиједају да му га је поклонила некака вила, а једни опет да га је купио у некакијех кириџија. Прије Шарца веле

да је мијењао много коња, па га ниједан није могао носити; кад у некакијех кириција види шарено губаво мушко ждријебе, учини му се да ће од њега добар коњ бити, и узме га за реп да омахне око себе као што је остале коње огледао, али се оно не дадне ни с мјеста помаћи; онда га купи у кириција, излијечи га од губе и научи вино пити.

За смрт Марка Краљевића различито се приповиједа: једни веле да га је негдје у селу Ровинама убио некакав каравлашки војвода Мирчета златном стријелом у уста, кад су се Турци били с Каравласима; други кажу да му се у таквом боју заглибио Шарац у некакој бари код Дунава и да су ондје обојица пропали; у Крајини неготинској приповиједа се да је то било у једној бари ондје близу Неготина испод извора Царичине; ондје има и сад бара и зидине од старе цркве, за коју говоре да је била начињена на гробу Маркову. Трећи кажу да је у таквом боју толико људи изгинуло да су по крви попливали коњи и људи, па Марко онда пружио руку к небу и рекао: „Боже, што ћу ја сад!” На то се Бог смиловао и некакијем чуднијем начином пренио и њега и Шарца у некаку пећину, у којој и сад обојица живе: он забодавши своју сабљу под греду, или ударивши у камен, легао те заспао, па једнако спава; пред Шарцем стоји мало маховине од које помало једе, а сабља све помало излази испод греде или из камена, па кад Шарац маховину поједе и сабља испод греде или камена испадне, онда ће се и он пробудити и опет на свијет изићи. Једни говоре да је он у ту пећину побјегао кад је први пут видео пушку и, пошавши да је огледа (да ли је истина да је онака као што се приповиједа), пробио из ње сам себи длан, па онда рекао: „Сад не помаже јунаштво, јер најгора рђа може убити најбољег јунака.”

(Вук Стефановић Карацић, *Животи и обичаји народа српског*)

СТВАРАЛАЧКА РАДИОНИЦА

На основу песама о Марку Краљевићу писмено обрадите тему:
Лик Марка Краљевића у народној епизи.

